

Asia Valokuva

Hakija A ja B

Annettu 17.6.1991

Tiivistelmä *Hääkutsukorttina otettu valokuva oli julkaistu valokuva-alan ammattilehdessä. Valokuvan kehittäneellä yhtiöllä ei ollut oikeutta luovuttaa kuvaa julkaistavaksi ilman kuvan oikeudenhaltijan suostumusta. Valokuvan kappaleen luovutukseen ei sisältynyt valokuvaa koskevan oikeuden luovutusta. Kappaleen valmistaminen pelkästään sillä perusteella, että valokuva oli saatu haltuun, ei ollut oikeutettua.*

SELOSTUS ASIASTA

A ja B ovat 12.5.1991 päivätyllä kirjeellä pyytäneet tekijänoikeusneuvoston lausuntoa oikeudesta valokuvaan annetun lain soveltamisesta.

Lausuntopyynnön mukaan hakijat ovat tilanneet kesällä 1988 hääkutsukorttina heistä otetun valokuvan, johon on tullut teksti hääkutsusta ynnä vihkimisajasta ja -paikasta. Valokuvan on hakijoilta pyydetyn selvityksen mukaan ottanut C ja kuva on kehitetty D Oy:ssä.

Hakijat eivät kuitenkaan käyttäneet valokuvaa kutsukorttina ja hakijat saivat valokuvaajalta myös valokuvan negatiivin. Tästä huolimatta E ry on X -lehden julkaisijana saanut valokuvan haltuunsa ja julkaissut sen sellaisenaan X -lehden numerossa 4/1991 sivulla 41 kysymättä hakijoilta lupaa kuvan julkaisemiseen.

Hakijat ovat olleet yhteydessä E ry:n asiamieheen. X -lehden päätoimittaja on kiistänyt lehden vastuun valokuvan käytöstä vedoten siihen, että lehti on saanut valokuvan kuvalaboratorio D Oy:ltä.

Tämän vuoksi hakijat pyytävät tekijänoikeusneuvoston lausuntoa seuraavista kysymyksistä:

1. Onko E ry X -lehden julkaisijana syylistynyt oikeudesta valokuvaan annetun lain vastaiseen menettelyyn?

2. Onko D Oy luovuttaessaan valokuvan käytettäväksi syylistynyt oikeudesta valokuvaan annetun lain vastaiseen menettelyyn?

3. Toteuttaako edellä mainittujen asianosaisten menettely oikeudesta valokuvaan annetun lain 18 tai 18 a §:ssä tarkoitettujen tekojen tunnusmerkistön?

4. Ovatko edellämainitut asianosaiset yhteisvastuullisesti velvollisia suorittamaan hyvityksen valokuvan käytöstä ja vielä erikseen korvauksen yksityisyyden suojan loukkauksesta, mikä on tapahtunut luovuttamalla ja julkaisemalla valokuva, joka on sisältänyt tiedon hakijoiden tunnustamasta uskonnosta ja siviilisäädystä sekä vihkiajasta ja -paikasta?

5. Voiko valokuvan julkaisija vapautua suorittamasta hyvitystä tai korvausta vetoamalla siihen, ettei tiennyt valokuvan käytön olleen luvaton ja erityisesti, mikä on valokuvan käyttäjän selonottovelvollisuus kuvan käytön luvallisuudesta?

6. Voidaanko valokuvan, joka sisältää henkisen työn tuloksena syntyneenhääkutsun katsoa olevan tekijänoikeuden suojan kohteena oleva taiteellinen teos? Miten mahdollisen tekijänoikeudellisen suojan saaminen vaikuttaa tilanteen oikeudelliseen arvosteluun?

E ry:n ja D Oy:n vastineet

Tekijänoikeusneuvosto on varannut E ry:lle X -lehden julkaisijana ja D Oy:lle tilaisuuden vastineen antamiseen. D Oy ei ole antanut vastinetta.

X -lehden päätoimittajan vastine

X -lehden päätoimittajan antamassa vastineessa todetaan, että E ry on saanut kuvan käyttöön kortin valmistaneesta kuvavalmistamosta tietämättä, että luovutukseen ei mahdollisesti ole ollut siinä esiintyvien henkilöiden suostumusta. Vastineen mukaan E ry ei ole julkaistessaan kuvan esimerkkinä itse teetetyistä korteista voinut tietää asiaa, eikä sillä myöskään ole ollut mahdollisuutta tarkistaa sitä, koska kutsukortin luovuttanut henkilö ei enää ollut kyseisen kuvavalmistamon palveluksessa.

Vastineen mukaan julkistaminen on tapahtunut puhtaasti journalistisista lähtökohdista ilman suoraa taloudellista hyötytarkoitusta. X -lehti on esitellyt lukijoilleen erilaisia julkisuuteen saatettavia esimerkkejä korteista.

Tekijänoikeuksien osalta vastineessa todetaan, että X -lehdessä kuviteltiin tekijänoikeuksien olleen kokonaan kortin luovuttaneella yrityksellä. Vastineen antajan mukaan hakijat vetosivat heihin aluksi ainoastaan kortin sisältämän tekstin osalta ja kokonaan selvittämättä on, haluaako kuvan kuvaaja olla mukana mahdollisessa tekijänoikeusprosessissa. Kuvajallahan on oikeus valokuvain 15 §:n mukaan esitellä omaa työtään julkisesti.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Oikeus valokuvaan

Valokuvia suojataan oikeudesta valokuvaan annetun lain (405/61), jäljempänä valokuvalaki, nojalla. Lakia on viimeksi muutettu 16.1.1991 voimaan tulleella lainmuutoksella (35/91). Lakia sovelletaan muutetussa muodossa myös valokuviin, jotka muutoslain tullessa voimaan nauttivat suojaa oikeudesta valokuvaan annetun lain nojalla. Lausuntopyynnössä tarkoitettuun valokuvaan sovelletaan siten lakia muutetussa muodossa.

Valokuvasuojan kohteena on valokuva. Valokuvalla tarkoitetaan kuvaa, joka on syntynyt valon vaikutuksesta sille herkkään materiaaliin. Alkuperäinen kuva ja suojan kohde on siten esimerkiksi negatiivi. Alkuperäisestä kuvasta valmistetut kuvan kappaleet nauttivat samanlaista suojaa kuin alkuperäinen kuva.

Valokuvalain 1 §:n mukaan valokuvaajalla on tietyin rajoituksin yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta muuttamattomana tai muutettuna valmistamalla siitä kappaleita valokuvaamalla, painamalla, piirtämällä tai muuta tekotapaa käyttäen sekä näyttämällä sitä julkisesti.

Valokuvaajana pidetään yleensä sitä henkilöä, joka käyttää kameraa. Valokuvaoikeus ei sen sijaan yleensä kuulu sille, joka esimerkiksi kehittää negatiivin. Valokuvalaissa on olettamussäännös siitä, ketä on pidettävä valokuvaajana. Valokuvalain 3 §:n mukaan valokuvaajana pidetään, jollei toisin näytetä olevan, sitä, jonka nimi, toiminimi tai yleisesti tunnettu nimimerkki yleiseen tapaan pannaan kuvan kappaleeseen tai ilmaistaan kuvaa julkisesti näytettäessä.

Valokuvalain 15 §:ssä säädetään valokuvaoikeuden siirtymisestä. Pykälän 1 momentin mukaan oikeus valokuvaan voidaan luovuttaa kokonaan tai osittain. Valokuvaoikeuden luovutuksensaaja saa siten oikeuden valmistaa kuvasta kappaleita tai näyttää sitä julkisesti siinä laajuudessa kuin osapuolet sopivat. Laissa ei ole asetettu sopimukselle määrämuotovaatimuksia. Suullinen ja jopa hiljainenkin sopimus voi olla pätevä. Lain mukaan valokuvan kappaleen luovutukseen ei kuitenkaan sisälly valokuvaa koskevan oikeuden luovutusta.

Lain 15 §:n 2 momentin mukaan oikeus tilauksesta valmistettuun valokuvaan siirtyy tilaajalle, jollei toisin ole nimenomaan sovittu. Tekijänoikeuskomitean III osamietinnössä (komiteanmietintö 1987:7, s. 109) todetaan, että säännöksessä tarkoitetaan "tilaussopimusta, jolla valokuvaaja on saanut tilaajalta toimeksiannon kuvata jotakin."

Lausuntopyynnössä tarkoitettuna valokuvan on hakijoilta saadun selvityksen mukaan ottanut C, jolle siten on syntynyt oikeus valokuvaan. Jos valokuvaaja on valmistanut valokuvan hakijoiden tilauksesta, valokuvaan sovelletaan valokuvain 15 §:n 2 momenttia. Tällöin oikeus valokuvaan kuuluu hakijoille, jollei toisin ole nimenomaan sovittu. Valokuvain 15 §:n mukaan valokuvaaja saa tällaisessa tapauksessa kuitenkin yleiseen tapaan panna kuvan näytteille mainostarkoituksessa, mikäli tilaaja ei sitä kiellä. Valokuvaajan tai muun oikeudenhaltijan, jolle oikeudet ovat siirtyneet, yksinoikeutta määrätä valokuvasta on joiltakin osin rajoitettu. Rajoitussäännöksistä voidaan mainita valokuvain 11 §:n 1 momentti, jonka mukaan sitten kun valokuvaaja on luovuttanut kappaleen valokuvasta tai kuva on julkaistu, saa luovutetun kappaleen tai kappaleet, jotka julkaiseminen käsittää, panna julkisesti näytteille. Julkaistuksi valokuva katsotaan, kun sen kappaleita on saatettu kauppaan tai muutoin levitetty yleisön keskuuteen. Sen sijaan luovutetusta valokuvasta tai julkaistuista kappaleista ei saa valmistaa uusia kappaleita levitettäväksi tai julkisesti näytettäväksi ilman oikeudenhaltijan suostumusta.

Lausuntopyynnössä tarkoitettussa tapauksessa D Oy on saadun selvityksen perusteella luovuttanut valokuvan kappaleen E ry:lle. D Oy on kehittänyt valokuvan, mutta valokuvaoikeus ei synny pelkästään negatiivin kehittämisen perusteella. D Oy:llä voi siten olla vain siirtyneitä oikeuksia valokuvaan. D Oy:llä ei ole ollut oikeutta luovuttaa kehittämänsä valokuvan kappaleita edelleen ilman oikeudenhaltijoiden suostumusta, koska valokuvain 11 § ei sovellu nyt esillä olevaan tapaukseen. Hakijat ovat luovuttaneet negatiivin D Oy:lle, koska he ovat antaneet sille toimeksiannon kehittää negatiivi ja tehdä kuvasta hääkutsukortti.

Esillä olevassa tapauksessa E ry luovutuksensaajana on valmistanut kuvasta uusia kappaleita, jotka se on julkaissut. Luovutuksensaajan olisi tullut varmistaa, että valokuvan luovuttajalla D Oy:llä on oikeus määrätä kuvasta valmistamalla siitä kappaleita julkaisemista varten sekä oikeus luovuttaa tämä oikeus edelleen. Jos tällaista oikeutta ei ole ollut, on E ry valmistanut luvatta valokuvan kappaleita. Koska oikeus valokuvaan kuuluu valokuvaajalle eli C:lle tai hakijoille, jos kysymys on tilatusta valokuvasta, D Oy:llä voi olla valokuvaan vain siirtyneitä oikeuksia.

Valokuvien luvaton valmistaminen voi olla rangaistavaa valokuvain 18 §:n mukaan valokuvaoikeusrikoksena, jos valmistaminen on tapahtunut tahallaan ansiotarkoituksessa ja tekoa on valokuvan kappaleiden suuren määrän, toiminnan laajuuden tai muun niihin rinnastettavan syyn vuoksi pidettävä törkeänä. Valokuvain 18 a §:n mukaan on lain vastaisesti valmistetun valokuvan kappaleen tarjoaminen myytäväksi tai levittäminen muutoin yleisön keskuuteen rangaistava valokuvaoikeusrikkomuksena, jos teko on tehty tahallaan tai törkeästä varomattomuudesta. Jos lausuntopyynnössä tarkoitettussa tapauksessa kuvia on valmistettu oikeudenhaltijan luvatta, valokuvain 18 a § voi tulla sovellettavaksi edellyttäen, että teko on tehty tahallaan tai törkeästä varomattomuudesta.

Valokuva lain 19 §:ssä säädetään korvausvelvollisuudesta. Valokuvaa luvottomasti käyttänyt on velvollinen suorittamaan käyttämisestä oikeudenhaltijalle kohtuullisen hyvityksen. Hyvitysvastuu syntyy tuottamuksesta riippumatta. Jos käyttäminen on tapahtunut tahallisesti tai tuottamuksesta on hyvityksen lisäksi suoritettava korvaus kaikista muustakin menetyksestä, kärsimyksestä ja muusta haitasta. Korvausvelvollisuus koskee suoria ja epäsuoria sekä aineellisia ja aineettomia vahinkoja.

Tekijänoikeus

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että teos ylittää teostasoon eli sen tulee olla itsenäinen ja omaperäinen luomistyön tulos. Teostasoon katsotaan käytännössä täyttyvän, jos kukaan muu kuin tekijä ei työhön ryhtyessään oletettavasti päätyisi täysin samanlaiseen tulokseen. Suojan edellytyksenä ei ole muita vaatimuksia ja teoksen taiteellisella tasolla ei esimerkiksi ole merkitystä. Teostasovaatimus vaihtelee teostyyppittäin. Kirjallisen teoksen teostasovaatimus on varsin alhainen. Tavanomaiset yksittäiset virkkeet ja lauseet eivät kuitenkaan saa suojaa. Lausuntopyyntöä tarkoitetun hääkutsukortin teksti ei muodoltaan ole niin itsenäinen ja omaperäinen, että se saisi tekijänoikeussuojaa. Tekijänoikeus ei suojaa aihetta tai ideaa sinänsä, vaan sitä persoonallista muotoa, johon ne on saatettu.

Koska lausuntopyyntöä tarkoitettu hääkutsukortti ei saa suojaa tekijänoikeuslain perusteella, tekijänoikeusneuvoston lausunnossa ei selosteta tekijänoikeuslain sisältä tarkemmin.

Vastaukset kysymyksiin

Lausunnossa toistetaan selvyyden vuoksi esitetyt kysymykset.

1. Onko E ry X -lehden julkaisijana syyllistynyt oikeudesta valokuvaan annetun lain vastaiseen menettelyyn?

Tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan ei kuulu näyttökysymysten ratkaiseminen. Tekijänoikeusneuvosto ei siten voi ottaa kantaa esitettyyn kysymykseen. Jos voidaan osoittaa, että E ry ei ole saanut oikeudenhaltijoiden lupaa kuvien valmistamiseen, kysymys on luvottomasta valokuvien kappaleiden valmistamisesta. Lähtökohtaolettamus on, että oikeudet valokuvaan kuuluvat valokuvaajalle tai hakijoille, jos kysymys on tilatusta valokuvasta. Oikeuksien luovutusketjun tulisi olla aukoton siitä henkilöstä lähtien, jolle oikeus valokuvaan on syntynyt.

2. Onko D Oy luovuttaessaan valokuvan käytettäväksi syyllistynyt oikeudesta valokuvaan annetun lain vastaiseen menettelyyn?

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että D Oy:lle on luovutettu negatiivi kehittämistä varten. Valokuvaa kehitettäessä valokuvasta yleensä joudutaan valmistamaan useampia kappaleita kuin toimeksiantajat ovat tilanneet, jolloin valokuvan kehittäjän haltuun jää ylimääräisiä arkistokappaleita. Näin kehitettyjä ylimääräisiä valokuvan kappaleita ei kuitenkaan voida pitää sellaisina valokuvaajan luovuttamina valokuvan kappaleina, joihin sovellettaisiin valokuvalain 11 §:ää. Valokuvan kehittäjällä ei siten ole oikeutta luovuttaa tällaisia valokuvan kappaleita edelleen ilman oikeudenhaltijan suostumusta. D Oy:n olisi siten tullut saada lupa valokuvan luovuttamiseen valokuvaajalta tai hakijoilta, jos oikeus valokuvaan oli siirtynyt heille.

Valokuvan kappaleen luovutukseen ei sisälly valokuvaa koskevan oikeuden luovutusta. E ry:llä ei siten ole ollut oikeutta valmistaa D Oy:n luovuttamasta kuvan kappaleesta uusia kappaleita pelkästään sillä perusteella, että se on saanut kuvan kappaleen haltuunsa. Riippumatta siitä, onko D Oy:llä ollut oikeutta valokuvan kappaleen luovutukseen vai ei, D Oy voi olla vastuussa E ry:n julkaisemien kuvien kappaleiden valmistamisesta vain, jos se on luovuttanut kuvan kappaleen lisäksi oikeudet valokuvan kappaleiden valmistamiseen julkaisemista varten hankkimatta tällaisia oikeuksia itselleen.

3. Toteuttaako edellämainittujen asianosaisten menettely oikeudesta valokuvaan annetun lain 18 §:ssä tai 18 a §:ssä tarkoitettujen tekojen tunnusmerkistön?

Tekijänoikeusneuvosto ei voi ottaa kantaa näyttökysymyksiin. Kuvien luvaton julkaiseminen voi kuitenkin olla rangaistavaa, edellyttäen, että teko on tehty tahallaan tai törkeästi varomattomuudesta. Mikäli lausuntopyynnössä tarkoitettussa tapauksessa lupaa kuvien valmistamiseen ei ole ollut ja teko on tehty tahallaan tai törkeästi varomattomuudesta, voi valokuvalain 18 a § tulla sovellettavaksi.

4. Ovatko edellä mainitut asianosaiset yhteisvastuullisesti velvollisia suorittamaan hyvityksen valokuvan käytöstä ja vielä erikseen korvauksen yksityisyyden loukkauksesta, mikä on tapahtunut luovuttamalla ja julkaisemalla valokuva, joka on sisältänyt tiedon hakijoiden tunnustamasta uskonnosta, siviilisäädystä sekä vihkiajan ja -paikan?

Valokuvalain mukaan valokuvaa luvattomasti käyttäneet ovat velvollisi suorittamaan kohtuullisen hyvityksen tuottamuksesta riippumatta. D Oy:n mahdollisen vastuun osalta viitataan edellä olevaan kysymykseen kaksi annettuun vastaukseen.

Kysymykset mahdollisesta yksityisyyden loukkauksesta ja siitä seuraavasta korvausvelvollisuudesta eivät määräydy valokuvalain mukaan. Koska tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan kuuluu antaa lausuntoja

vain tekijänoikeuslain ja valokuvain soveltamisesta, tekijänoikeusneuvosto ei voi ottaa kantaa mainittuihin kysymyksiin.

5. Voiko valokuvan julkaisija vapautua suorittamasta hyvitystä tai korvausta vetoamalla siihen, ettei tiennyt valokuvan käytön olleen luvaton ja erityisesti, mikä on valokuvan käyttäjän selonottovelvollisuus kuvan käytön luvallisuudesta?

Valokuvan julkaisija ei vapaudu hyvitysvelvollisuudesta, vaikka ei olisi tiennyt kuvan käytön olleen luvaton, koska hyvitysvelvollisuus seuraa tuottamuksesta riippumatta. Sen sijaan muu korvausvelvollisuus edellyttää vähintään tuottamusta. Luovutuksensaajan selonottovelvollisuus on varsin korkea. Luovutuksensaajan tulisi varmistaa, että luovuttajalla on kaikki tarvittavat oikeudet. Tietämättömyys lain sisällöstä ei vapauta vastuusta.

6. Voidaanko valokuvan, joka sisältää henkisen työn tuloksena syntyneen hääkutsun katsoa olevan tekijänoikeuden suojan kohteena oleva taiteellinen teos? Miten mahdollisen tekijänoikeudellisen suojan saaminen vaikuttaa tilanteen oikeudelliseen arvosteluun?

Valokuva voi olla taiteellisen teoksen osa ja tällaisen teoksen suoja määräytyy tekijänoikeuslain mukaan. Valokuvaajan oikeudet määräytyvät kuitenkin valokuvain mukaan. Lausuntopyynnössä tarkoitettu kortti ei kuitenkaan ole tekijänoikeudellisesti suojattu itsenäinen ja omaperäinen teos.